

LASTEN KAUPUNKI

VIRIKEAINEISTO

MUSEO LEIKKI- JA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Lasten kaupungissa matkataan menneisyyteen leikkien ja eläytyen. Museo on lapsiystävällinen, mutta muistathan että et jätä lapsia leikkimään ilman valvontaa. Opettajat vastaavat siitä, etteivät lapset satuta itseään tai vahingoita mitään. Eväitä voi nauttia alakerran eväshuoneessa tai museon aulassa.

Tämä oppimisympäristö sisältää Lasten kaupungin näyttelytekstit sekä tehtäviä ryhmien omatoimivierailuja varten. Aineisto on jaettu kolmeen osaan: Laiva on lastattu alakerrassa sekä Isomummon aikaan ja Vanhanajan oppitunti yläkerrassa. Räättälöi aineiston avulla juuri teille sopiva ohjelma.

Antoisaa museoretkeä!

ALAKERTA: LAIVA ON LASTATTU

1. PUOTIPOJASTA PATRUUNAKSI

Johan Sederholm (1722–1805) on helsinkiläinen kauppias, laivanvarustaja, tehtailija, valtiopäivämies, Vaasan tähdistön ritari ja kuninkaan kummisetä. Hän on ponnistanut köyhistä oloista kaupungin rikkaimmaksi mieheksi. Vuonna 1757 Suurtorin kulmalle nousi menestyksen merkinä tämä komea kivitalo. Alakerrassa on puoti, perhe asuu toisessa kerroksessa. Sederholm on ollut kahdesti naimisissa, ja hänelle syntyi kaksitoista lasta.

TEHTÄVIÄ:

- Valitse yksi seinässä oleva Johanin esine ja lue esinetekstistä mitä se kertoo hänen elämästään.
- Katsele seinäpaneelissa olevia kuvia ja kerro/kirjoita niiden pohjalta lyhyt tarina kauppias Johan Sederholmin elämästä.

2. JAHEJA JA LOTJIA

Ullanlinnan telakalla rakennetaan kookkaita kolmimastoisia kauppalaivoja, jotka purjehtivat Välimerelle asti. Matkaan saattaa kuluä lähes vuosi. Helsingissä on myös pieniä saaristolaivoja, jahteja ja lotjia, joilla tehdään kauppamatkoja Tallinnaan ja Tukholmaan. Myrskyisän matkan jälkeen on mukava saapua kotisatamaan.

TEHTÄVIÄ:

- Suuret kauppalaivat tuovat monenlaista tavaraa; suolaa, mausteita, kankaita, astioita ja välillä myös harvinaisia eläimiä, kuten kanarianlintuja ja papukaijoja. Mitä tavaroita Helsingistä viedään ulkomaille?
Vastaus: puutavaraa, tervaa, nahkoja, voita.
- Leikitään kapteeni käskee -leikkiä. Leikin idea on olla tarkkaavainen. Kapteeni antaa muille leikkijöille käskyn ja tekee samalla itse jotain käskystä poikkeavaa. Kapteeni voi esimerkiksi käskeä muita juoksemaan paikallaan ja hyppiä itse yhdellä jalalla. Muiden leikkijöiden tulee totella kapteenin käskyä, vaikka hän toimiikin ohjeista poikkeavalla tavalla.

3. LAIVA ON SAAPUNUT SATAMAAN

Eletään vuotta 1787. Satamassa on vilskettä, sillä kauppias Johan Sederholmin kauppalaiva Anders de Bruce on saapunut Helsinkiin lastinaan suolaa, mausteita, kankaita ja astioita. Autathan merimiehiä lastin purkamisessa? Helsingissä on noin 3 000 asukasta ja saman verran kotieläimiä, minkä sekä kuulee että haistaa kaupungilla. Katujen varsilla on kauppiaiden puoteja ja käsityöläisten verstaita. Yöksi talojen ikkunat suljetaan luukuilla, jotta asukkaat saavat nukkua rauhassa. Pimeään aikaan on kannettava lyhtyä, sillä kaupungissa ei ole katuvalaistusta ja kadut ovat likaisia ja kuoppaisia.

TEHTÄVIÄ 1700-LUVUN KADULLA:

- Kuljeta laivan tuomat säkit kauppias Sederholmin puotiin. Kävele varovasti pitkospuita pitkin. Kadut ovat likaisia, sillä asukkaat tyhjentävät likaämpärinsä ja pottansa ikkunasta suoraan kadulle.
- Kurkista peruukkimaakari Gustaf Ekströmin verstaaseen. Mistä peruukit tehdään? Vastaus: Edulliset peruukit tehdään hevosen jouhista, kalliit ihmisten hiuksista.
- Pyydä osa lapsista tintamareskin taakse valokuvausta varten. Rikkaiden ja köyhien välillä on suuri ero. Rikkaat kaupunkilaiset saavat pukeutua värikkäästi ja käyttää peruukkeja, mutta köyhempi väki pukeutuu pellavavaatteisiin ja kulkee kesät paljain jaloin. Vaatteet teetetään räätälillä tai ommellaan itse, kengät valmistaa suutari asiakkaan jalan mallin mukaan. Löydätkö suutarin verstaasta lasten lestejä ja kenkiä? Osaatko koota kengän?

TEHTÄVIÄ SEDERHOLMIN PUODISSA:

- Kirjaa kirjurin pöydän ääressä puodin tavaroita.
- Tunnetko kaupan tuotteet? Puotiapulainen palvelee asiakkaita, 1700-luvulla ei ollut itsepalvelumyymälöitä.
- Leikitään arvuutusleikkiä kymmenellä puodin tuotteella. Tavarat ovat puodin pöydällä. Kun kaikki ovat katselleet niitä jonkun aikaa, he sulkevat silmänsä, paitsi yksi, joka saa ottaa yhden tavarat pois pöydältä. Muut saavat avata silmänsä ja arvata mikä tavara on poissa.

4. TEATTERIHUONE

Kaupunkilaiset ilahtuvat kovasti kun kiertelevät teatteriseurueet saapuvat Helsinkiin. Jaa lapset kahteen ryhmään. Kun yksi ryhmä leikkii 1700-luvun kaupungissa, niin toinen ryhmä improvisoi nukketeatteri- tai teatteriesityksen, harjoittelee sitä hetken ja esittää sen sitten toisille. Tämän jälkeen vaihdetaan puolta.

Teemoja improvisaatio-esityksiin:

- Sederholmin kellarista kuuluu kummia ääniä. Kauppias noutaa sermin takaa yhden hahmon kerrallaan, joka esittäytyy ja kertoo mitä hän tekee kellarissa.
- Sirkus on saapunut kaupunkiin. Jokainen artisti esittäytyy ja kertoo mikä on hänen erikoistaitonsa sirkuksessa.
- Käytä pukeutumishuoneen roolikortteja inspiraation lähteenä.

YLÄKERTA: ISOMUMMON AIKAAN

1. LASTEN KAUPUNGIN AUKIO

Lasten kaupungin yläkerran aiheena on lasten arki entisajan Helsingissä. Miltä näyttivät kodit ja pihat, miten pukeuduttiin ja mitä leikittiin? Minkälaista oli koulussa ja harrastuksissa? Varallisuuserot olivat suuret mikä näkyi leluissa, vaatteissa ja vapaa-ajan määrässä.

TEHTÄVIÄ:

- Tämä kerrostalo on täynnä kävijöiden leluaarteita. Tunnistatko hahmoja?
- Lapset ovat aina leikkineet leluilla tai ilman niitä. Ennen lelut tehtiin usein itse vaikka kävyistä ja kepeistä. Oletko sinä tehnyt leluja?

2. MONENLAINEN LAPSUUS

Ennen lapsen elämään vaikuttivat etenkin sukupuoli ja perheen yhteiskunnallinen asema. Vasta 1900-luvulla erot köyhien ja rikkaiden välillä tasaantuivat vähitellen, terveysolot kohenivat, tasa-arvo ja vapaa-aika lisääntyivät. Vanhemmilla oli pitkään täysi käskyvalta. Lasten tuli aina totella ja kunnioittaa heitä. Työläiskodin lapsi joutui jo varhain töihin, kun taas varakkaan perheen vesa sai paremman koulutuksen ja hänet ohjattiin kehittävien harrastusten pariin. Kaikilla lapsilla on ollut työn ja koulun ohella myös omat leikkinsä ja puuhansa. Entisajan yhteisöllisyys on kuitenkin häviämässä ja pihaleikit katoamassa.

TEHTÄVIÄ:

- Katso seinällä olevia muotokuvia ja valokuvia ja mieti miten lapsuus on muuttunut sadan vuoden aikana. Mitä kuvat kertovat kodista, pihasta, lasten töistä, leikeistä ja vaatteista?
- Katso leikkikaluja vitriinissä. Ennen niiden tehtävänä oli usein opettaa erilaisia taitoja. Minkälainen on mielestäsi hyvä lelu? Minkä oman lelusi haluat säilyttää omille lapsillesi tai haluaisit nähdä museossa?
- Paritehtävä: Valitse lelu ja anna kaverin arvata mikä se on. Hänen täytyy kysyä kokoa, materiaalia, väriä ja niiden pohjalta arvata mikä lelu on kyseessä.
- Katso vaatevitriiniä: Ennen oli noloa, jos alusvaatteet näkyivät, mutta nyt niitä saa vilautella ihan vapaasti. Mitä alusvaatteita näet vitriinissä?

3. ERILAISIA PERHEITÄ

Erilaisia perheitä on ollut aina. Ennen oli tavallista, että useampi sukupolvi asui yhdessä. Perheenjäsenenä pidettiin usein myös kasvattilapsia ja palveluskuntaa. Yksinhuoltajia ja uusperheitäkin oli, vaikka näitä sanoja ei käytetty. Joskus kodissa saattoi kasvaa usean avioliiton aikana syntyneitä lapsia. Ydinperheestä, joka koostui vain vanhemmista ja lapsista, tuli vallitseva perhemalli vasta 1800-luvulla. Nykyään pidetään selvänä, että perheet voivat olla monenlaisia ja monen kokoisia. Helsingissä on eniten pieniä perheitä, joissa on kahdesta neljään jäsentä.

TEHTÄVIÄ:

- Paritehtävä: Kalusta parin kanssa huone mieleiseksi ja keksi ketkä siinä asuvat. Kutsu sitten toinen pari katsomaan huonetta ja kerro sen asukkaista.
- Kokoa magneettihahmoista mieleisesi perhe ja keskustele erilaisista perheistä. Asuuko luonasi sukulaisia? Onko kotieläin perheenjäsen?

4. MUMMOLA

Mummolassa kaikki on aitoa 1970-lukua. Tuolloin suosittiin ruskeaa, vihreää, oranssia ja keltaista. Matkamuistonuket ja kehystetyt valokuvat ovat kirjahyllyssä parhaalla paikalla. Mummolla on lankapuhelin, levysoitin ja ilmankostuttaja. Televisio näyttää mustavalkoisia ohjelmia ja vastauksia kysymyksiin etsitään tietosanakirjoista.

TEHTÄVIÄ:

- Mistä huomaa, että mummo pitää matkoista ja käsitöistä?
- Löydätkö mummon kotitakin, sähköllä toimivat papiljotit, puhelinduettelon, ilmankostuttajan ja herätyskellon?
- Jokainen voi valita yhden ruokakortin, joka kiinnitetään mummon viikon ruokalistaan.

YLÄKERTA: VANHAN AJAN OPPITUNTI

Helsinkiin palkattiin vuonna 1550 koulumestari, jonka tuli kouluttaa kruunulle hyviä kirjureita. Oppilasmäärät pysyivät kuitenkin pitkään pieninä. Kaupungin ensimmäiset kansakoulut perustettiin vuonna 1867. Koulunkäynti koski nyt kaikkia lapsia, jotka olivat täyttäneet seitsemän vuotta. Lukeminen, laskento, käsityö, uskonto, kaunokirjoitus ja laulu olivat tärkeimmät oppiaineet. Oppikoulussa pääpaino oli kielissä ja matemaattisissa aineissa.

Kaunokirjoitusta harjoiteltiin paljon. Pienten lasten koulussa käytettiin hiekkapulpetteja ja rihvelitauluja. Kun alkeet oli opittu, siirryttiin mustekyniin ja paperiin. Kynää oli pidettävä oikeassa kädessä.

1. PEREHDYTYKSI KIRJOITUSHUONEESSA

Vanhan ajan koulusta kerrotaan valokuvaseinän avulla. Opettaja oli ennen ehdoton auktoriteetti, jota kunnioitettiin ja joskus myös pelättiin. Kouluissa oli pitkään käytössä sekä häpeärangaistukset että ruumiilliset rangaistukset. 1930- ja 40-luvuilla koulua käytiin vuoroissa suuren oppilasmäärän vuoksi ja ennen sotia vain köyhien perheiden lapset saivat kouluruokaa, muilla oli omat eväät. Kaikilla tytöillä oli mekot tai hameet. Oppilaat ovat pukeutuneita essuihin ja slipovereihin. Kun opettajalta halutaan kysyä jotakin tai hänelle vastataan, niin ensin viitataan. Kun opettaja antaa merkin, niin noustaan pulpetin viereen kysymään tai vastaamaan. Opettajaa EI puhutella istuen.

2. VALMISTAUTUMINEN NAULAKKOHUONEESSA

Oppilaat pukeutuvat essuihin ja slipovereihin. Niitä käytettiin, jotta vaatteet eivät sotkeutuneet liitupölystä tai musteesta. Tämän jälkeen oppilaat järjestäytyvät parijonoon ja kävelevät luokkahuoneeseen. Aluksi jokainen jää seisomaan pulpetin viereen.

3. AAMUHARTAUUS JA TERVEYSVALISTUS

”Hyvää huomenta!” ja ”Istukaa!”. Virsi tai aamurukous, jonka jälkeen käsien ja kynsien tarkastus, kynsilakasta ja liasta huomautetaan. Kerro esimerkiksi täistä tai tuberkuloosista.

4. OPPIAINEITA

Valitse vanhan ajan oppitunnille pari oppiainetta. Opettaja tuo omat kirjoitus- ja piirustusvälineet sekä paperit mukanaan. Luokkahuoneesta löytyy liituja ja taulusieni.

Kaunokirjoitus: Kirjoita kaunokirjoituksella seuraava sananlasku: ”Ei oppi ojaan kaada, eikä tieto tieltä työnnä”.

Matematiikka: Laske päässäsi tai helmitaulun avulla, paljonko on:

$$11 + 5 = 16, 32 + 17 = 49, 13 + 28 = 41, 23 + 19 = 42$$

$$37 - 25 = 12, 21 - 9 = 12, 35 - 14 = 21, 27 - 11 = 16$$

Äidinkieli: Valitse luokkahuoneesta yksi opetustaulu ja keksi sille kuvateksti tai kuvaan liittyvä satu.

Luonnontieto: Luettele kymmenen Helsingin luonnossa viihtyvää eläintä.
Vastaus: Orava, kettu, jänis, myyrä, siili, muurahainen, kärpänen, sorsa, varis, varpunen jne.

Maantieto: Osaatko sanoa, missä päin Helsinkiä on meri-, metsä-, maanviljelys- tai kerrostalomaisemaa?

Vastaus: Merimaisema: Kaivopuisto, Kallahti; Metsämaisema:

Keskuspuisto, Pitkälampi; Maanviljelysmaisema: Haltiala, Tuomarinkylä;

Kerrostalomaisema: Haaga, Herttoniemi.

Kuvaamataito: Mitä muotoja, värejä ja materiaaleja löydät luokkahuoneesta? Piirrä jokin mielenkiintoinen yksityiskohta luokasta.

5. OPPITUNNIN PÄÄTÖS

Oppilaat sanovat ”Kiitos tästä päivästä” ja palauttavat essut ja slipoverit paikoilleen naulakkoon ja palaavat luokkaan. Tunnin lyhyt läpikäynti, kerro miksi tehtiin mitään. Mikä vanhan ajan oppitunnissa oli vaikeinta ja mikä mielisintä? Tässä vaiheessa ei tarvitse enää nousta seisomaan, jos puhuttelee opettajaa.

KIRJALLISUUSVINKKEJÄ JA LINKKEJÄ:

- Carlos da Cruz, Janne Haikari: Kuninkaantie Matka historiasta nykyaikaan, Helsinki 2014.
- Karo Hämäläinen, Salla Savolainen: Hurraa Helsinki!, Tammi 2012.
- Anna Finnilä, Jere Jäppinen, Elina Kallio, Hilikka Vallisaari & Christel Rönns: Melkoinen museoretki, Helsingin kaupunginmuseo 2011.
- Juha Kuisma, Kirsti Manninen: Suomen lasten historia, Otava 2005.
- Anna Finnilä: Oma Helsinki-kirjani, Helsingin kaupunginmuseo 2001.
- Jere Jäppinen: Eläimiä Helsingissä, Helsingin kaupunginmuseo 2005.
- Sauli Seppälä, toim.: Koulu museossa, Narinkka, Helsingin kaupunginmuseo 2002.
- Irma Savolainen, toim.: Helsinki 1700, Narinkka, Helsingin kaupunginmuseo 1995.

www.helsinkiennet.fi

www.edu.fi

www.hkm.finna.fi

